

BERGEN

inspiratie voor
bergwandelaars
magazine

Jaargang 18 Nr 2 mei 2024 € 7,95 www.bergenmagazine.nl

Vroege zomer in de

ALPEN

Karwendel • Lago Maggiore •
Salzkammergut

Zo kies je
de juiste rugzak

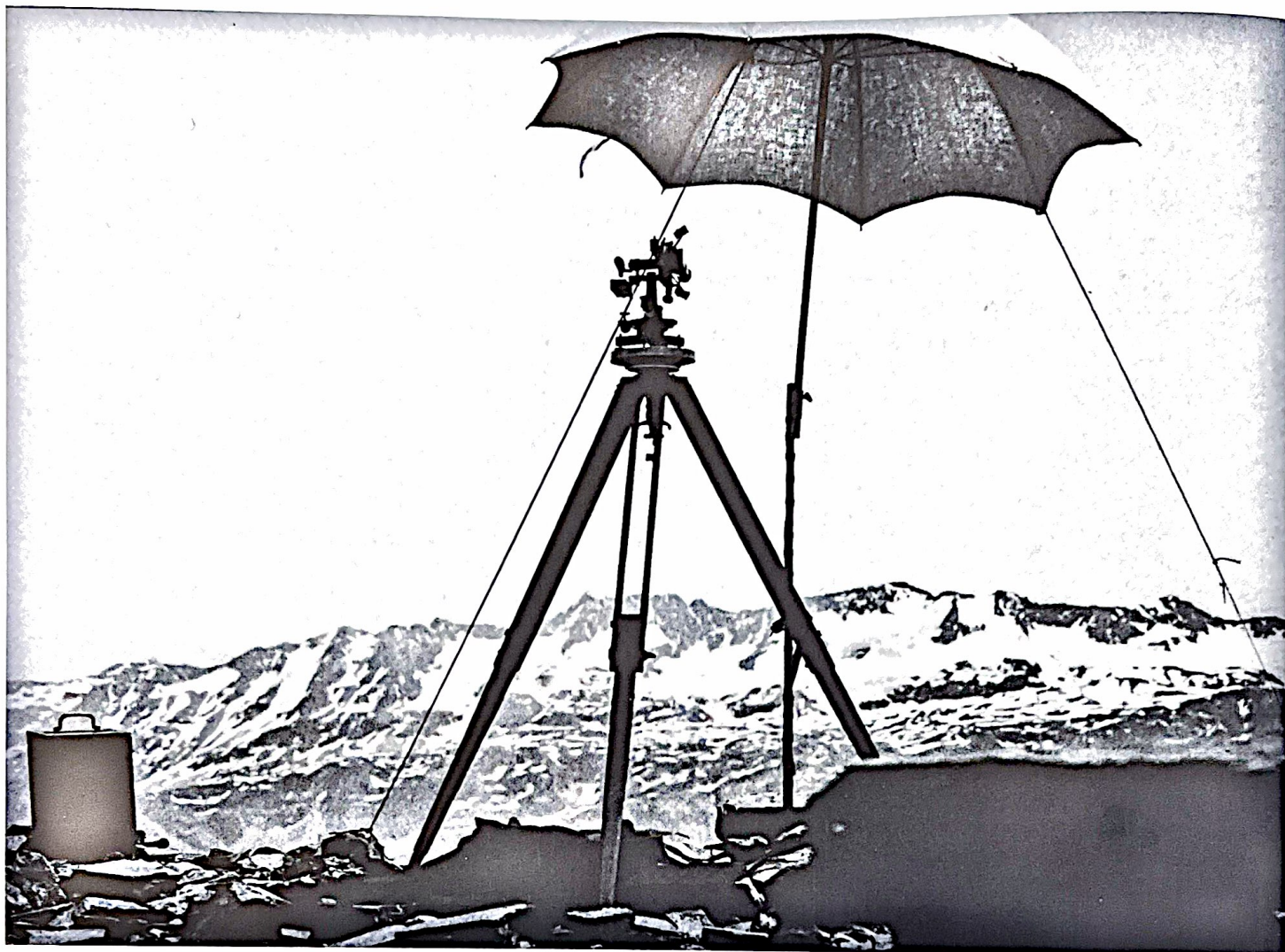
1946-1993
10 klimmers om
nooit te vergeten

**WIN EEN
RUGZAK VAN
VAUDE
T.W.V. € 90**

Waar trainen voor de zomer?
6 x bergwandelen in de Benelux

De Alpen in kaart gebracht

Het onmetelijke werk van Paul Helbronner

De omvang van het project waar Paul Helbronner (1871-1938) eind negentiende eeuw aan begon, is bijna niet te bevatten. Hij bracht 18.500 vierkante kilometer aan berggebied in kaart. De verkenningen deed hij te voet, zware meetinstrumenten meesjouwend. Wat drijft een mens om zo'n immens project uit te voeren? Zijn achterkleindochter Sylvie Marcé zoekt een verklaring.

TEKST & FOTO'S SIMONE VAN VELZEN

Het Mont Blancmassief ligt bezaaid met plekken die vernoemd zijn naar alpinisten van uitzonderlijke prestaties. Zo dacht ik eigenlijk ook dat het zat met Punta Helbronner (3462 m), een piek aan de Italiaanse kant van de Monte Bianco. Het is het topje waar de Skyway-kabelbaan naartoe zweeft en die vernoemd is naar Paul Helbronner. En inderdaad was Paul ook alpinist, maar zijn verhaal is wel heel uitzonderlijk.

Ik leer voor het eerst over de Fransman op een vaste tentoonstelling op het middenstation van de Skyway op 2173 meter hoogte. Een informatiebord beschrijft hoe Helbronner eind negentiende eeuw de Alpen bezocht en ontvonden was met de ruwe benadering van de landkaarten waarover soldaten en alpinisten indertijd beschikten. Daarom leek het hem een goed idee om het hele Alpengebied helemaal opnieuw in kaart te brengen. Helbronner stelde zijn buitenissige topografische plannen om de Alpen in zijn geheel op te meten voor aan de Franse militaire generale staf. De interesse was groot, maar de middelen om een dergelijk project te financieren ontbraken. Een soortgelijke reactie kwam van de Franse Alpenclub (CAF). Dat hield Helbronner echter niet tegen: hij besloot het Alpengebied op eigen kosten in kaart te brengen. Het werd zijn levenswerk.

Het resultaat

Zo kwam het dat hij in het jaar 1903 startte met zijn landmetingen, lees ik verder. Paul begon met het Belledonmassief in de Dauphiné, gevolgd door de Écrins en vervolgens de Savoie. Hij deed zo'n 25 jaar over de metingen en stopte in 1928. De resultaten van Pauls werk zijn volgens de expositie "cyclopisch". Het is een passend woord bij enkele kerncijfers en -feiten:

- Helbronner berekende en realiseerde 8.500 geodetische punten op een oppervlakte van 18.500 vierkante kilometer.
- De verkenningen deed hij te voet (!), terwijl landmetingen op basis van triangulatie zware meetinstrumenten vereisten.
- Hij gebruikte hiervoor 1.818 stations, waarvan 151

zich boven de 3000 meter hoogte bevonden. Op de top van de Monte Rontondo (2622 m) op Corsica staat nog zo'n primitief hutje vanwaaruit de geodet werkte, het Abri Helbronner.

- De zomer was de tijd van veldonderzoeken met maandenlange expedities. De winters werden gebruikt voor berekeningen en correcties.
- De resultaten van zijn werk publiceerde de landmeter zelf tussen 1935 en 1938, op eigen kosten en in twaalf enorme volumes onder de naam *Description géométrique détaillée des Alpes françaises*.

Verder hangt de tentoonstelling vol met prachtige, meterslange schilderijen van bekende Alpenketens geschilderd door Helbronner zelf: alle zijn even accuraat en precies. Ik lees dat hij tijdens zijn expedities 15.500 – weer zo'n 'cyclopisch' getal – foto's van de Alpen maakte. De fotografische afdrucken gebruikte hij om de aquarellen te maken, een passie die hij van zijn moeder had meegekregen.

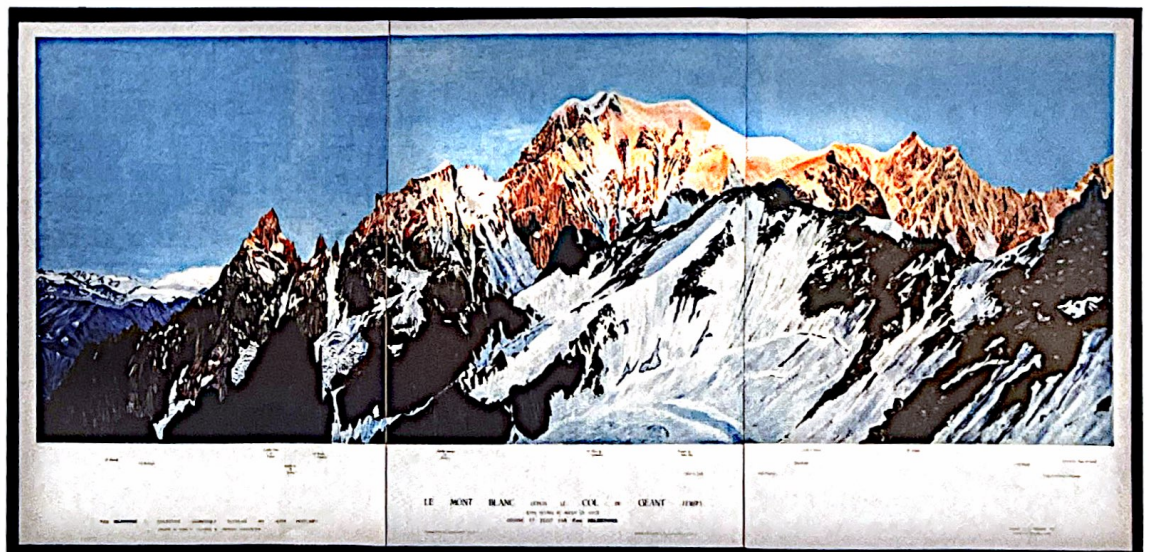
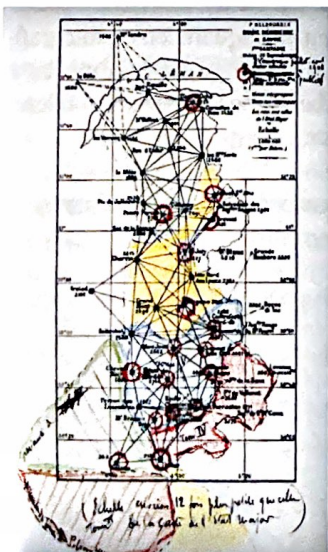
Pauls achterkleindochter

Zijn bijzonder verhaal blijft nog dagenlang bij me doorsudderen. Steeds weer kom ik uit op dezelfde vragen: wat drijft iemand om zijn hele leven te wijden aan zo'n enorm project? Wat voor type mens zit er achter al deze grootse resultaten? Via Google leer ik dat er een Association Paul Helbronner bestaat, opgezet door zijn Franse nakomelingen. Ik ben de gehele zomer in Chamonix aan de voet van de Mont Blanc, dus ik stuur een e-mail. Als het bloed van Paul Helbronner door hun aderen stroomt, is er vast en zeker iemand in de buurt, is mijn redenering. En voilà, ik heb direct beet. Sylvie Marcé is een achterkleindochter van Paul Helbronner en is in de bergen op vakantie. Ze wil graag bij me langskomen om over haar overgrootvader te vertellen, maar bij binnenkomst verontschuldigt ze zich meteen: "Nadat we hadden afgesproken heb ik direct mijn moeder gevraagd om verhalen, maar ze had niets te vertellen over Paul. Ze was negen jaar oud toen ze haar opa in 1938 verloor en onze familie is niet zo praatgraag." Toch heeft de charmante Française verhalen over haar overgrootvader.

← Om reflecties te voorkomen, gebruikte Helbronner een parasol boven de theodoliet, een meetinstrument voor driehoeksmetingen. Foto uit 1903 vanaf de Grand Pic de Belledonne.

↙ Het werkdocument van Helbronner uit 1907 laat mooi zien hoe hij op methodische wijze een netwerk creëerde tussen de massieven om zeer nauwkeurige kaarten te kunnen maken.

↓ Mijn favoriete aquarel: De Mont Blanc bij ochtendgloren vanaf de Col du Géant (3369 m).

“Mijn oma, Jacqueline, was de middelste dochter van Paul”, begint ze. Ze vertelt dat de familie schrok toen er een kabelbaanstation boven op de top van Punta Helbronner werd gebouwd. “Als hij het wist zou hij zich omdraaien in zijn graf”, zei mijn oma als er iets over de kabelbaan werd gezegd.” Dat er werd gebouwd, paste volgens de familie niet bij de spirit van de man waarnaar de piek vernoemd was. “Hij was een man van de natuur.” Ik wil graag weten wat Sylvie nog meer weet over de karaktereigenschappen van haar overgrootvader. “Een man met veel verschillende kanten”, overpeinst ze. “Allereerst valt natuurlijk zijn monomanie op. Hij was tot het uiterste gedreven en voerde zijn werk als landmeter met een uitzonderlijke precisie uit. Het was een buitengewoon vaardige man. Hij was niet alleen goed geschoold en ijverig, maar om dit project op zo'n hoog niveau uit te kunnen voeren moest hij veel talenten hebben. Daarnaast is er de kunstenaar. Pauls schilderkunst en fotografie zijn van een ongekend niveau. Zijn foto's zijn de beste voor zijn tijd. Verder was het een sociaal betrokken man, geïnteresseerd in het leven van de mensen die hij in de bergen tegenkwam. Maar ik heb ook een stuk gelezen waarin de schrijver Paul bekritiseerde omdat hij zich alle verdiensten van dit gigantische werk had toegeëigend. Hij zou niet voldoende de steun en training hebben benadrukt die hij had gekregen van Joseph en Henri Vallot⁽¹⁾ en andere wetenschappers, evenals het teamwerk om de expedities uit te voeren.”

Helbronner stond er namelijk niet helemaal alleen voor. Alhoewel de Franse alpenclub noch het leger de middelen hadden om het project te financieren, werkte hij wel met hen samen: “De CAF, waarvan de neven Vallot destijds vooraanstaande leden waren, richtte als reactie op zijn plannen direct een Topografische Commissie op. Paul werkte vanaf de oprichting met hen samen. Ook met het leger ging hij een partnerschap aan: in ruil voor steun om zijn expedities uit te voeren, deelde hij de resultaten van zijn werk, zodat het leger zijn cartografische kennis van het Alpenmassief konden verbeteren.”

Dan vraag ik naar zijn vrouw H el ene (1878). Op de tentoonstelling had ik een foto van haar gezien en uiteraard vraag ik me af wat zij vond van de buitensporige passie

van haar man. Sylvie veert op bij deze vraag. “Vrouwen speelden een belangrijke rol in het leven van Paul. Allereerst was er inderdaad zijn vrouw die hem in alles steunde. Zij stond volledig achter hem en financierde zelfs de expedities. Verder had Paul drie dochters: Suzanne (1899), Jacqueline (1902), mijn oma, en  dith (1909).  dith ging in de jaren dertig studeren om haar vader te helpen met de berekeningen. Zo kreeg ze een graad in de wiskunde. Dat was heel wat in die jaren! Paul was voor zijn tijd een ge mancipeerd man. Mijn oma heeft ook een week met haar vader op de Mont Blanc doorgebracht om hem te helpen, in de Refuge Vallot. Het notitieboekje van die belevenis heeft ze bewaard. Het zijn trouwens nog steeds de vrouwen in de familie die de liefde voor de bergen doorgeven. Kijk, maar naar mij”, knipoogt Sylvie.

Monomanie

We praten nog wat verder over de exceptionele bezieling voor zijn werk, zijn monomanie. “De oom van Helbronner, Auguste Michel L vy, was een vooraanstaand geoloog en heeft een grote invloed op hem gehad. Na de vroegtijdige dood van zijn vader (Paul was nog maar negen jaar oud, red.) heeft zijn oom hem grootgebracht. Hij gaf Paul de kans om enkele maanden mee te draaien tijdens geologische onderzoeken en liet hem een passie voor de bergen ontdekken. Paul deed dezelfde wetenschappelijke studies als zijn oom en ontmoette daardoor mensen die betrokken waren bij de cartografische vragen die hem fascineerden. Hij was ambitieus en stelde zichzelf ten doel een belangrijke persoonlijke bijdrage te leveren. Hij was koppig en stopte nooit met het afronden van zijn grote werk.” Maar op mijn vraag, wat haar overgrootvader hierin bezielde, heeft Sylvie geen eenduidig antwoord: “Hij leed aan leontiasis, een zeldzame medische aandoening die vervorming van zijn hoofd en gezicht veroorzaakte. Van kleins af aan had hij regelmatig last van afschuwelijke hoofdpijnen. Ik heb eens een theorie gehoord dat hij zich door zijn ziekte extra bewust was van zijn sterfelijkheid en dat daar zijn gedrevenheid uit voortvloeide. Maar ja, wie weet?”

Bij het afscheid overhandigd Sylvie mij een biografie over haar overgrootvader, *Les Alpes d'Helbronner*. Zodra ik het prachtig geillustreerde boek van Daniel L on met bijbehorende, uitvouwbare platen van aquarellen en fotografische panorama's van haar aanneem, realiseer ik me dat ik het mysterie rondom de bezieling van deze bijzondere man nooit helemaal zal kunnen ontrafelen. ■

➔ De tentoonstelling over Helbronner op het middenstation van de Skyway is gratis toegankelijk (montebianco.com).

⁽¹⁾ De neven Vallot voerden metingen in het Mont Blancmassief uit. Ze kwamen met Helbronner overeen hun werk te co rdineren om de continuiteit van de methoden voor de gehele cartografie van de Alpen mogelijk te maken.

↓ Paul Helbronner in 1921 boven op de Mont Pelvoux-Pointe Durand (3932 m).

